

О.О. Гаврилова,
старший викладач кафедри іноземних мов ХарРІ НАДУ

ІНОЗЕМНА МОВА У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ

Розглянуто сучасне навчання державних службовців іноземній мові, що здійснюється відповідно до загальноєвропейських вимог. Запропоновано шляхи досягнення цієї мети.

Ключові слова: мовна підготовка, іноземна мова, рівень володіння мовою, професійно-кваліфікаційні характеристики, програма навчання, комунікативна компетенція, вид мовленнєвої діяльності.

Євроінтеграційні процеси в Україні та Болонський процес передбачають створення єдиної євросони вищої освіти задля забезпечення конкурентоспроможності українських фахівців у світі. Це вимагає від державних службовців певного рівня володіння іноземною мовою, яка повинна стати важливим елементом їх професійної підготовки. На різних форумах і у великій кількості програмних документів неодноразово підкреслювалася актуальність проблеми мовної підготовки державних службовців, наголошувалося, що це саме та галузь, в якій необхідно докласти великих зусиль, готуючись до виходу на європейські простори [4, с. 65].

Досвід інших країн, які щойно вийшли на європейську арену або знаходяться на цьому шляху, показує, що саме відсутність фахівців з достатньою мовною підготовкою, яка необхідна для роботи на міжнародному рівні, є однією з перешкод, що заважає увійти до європейських структур [5].

Про необхідність забезпечення належного рівня мовної підготовки за фахом освітньої галузі “Державне управління” говориться в Комплексній програмі підготовки державних службовців [2, с.120]. Виходячи з того, що освітньо кваліфікаційна структура кадрів сьогодні ще не відповідає вимогам професійно кваліфікаційних посад державних службовців, постає завдання науково обґрунтувати вимоги щодо навчання фахівців для роботи на різних категоріях посад державних службовців, особливо управлінської еліти [2, с.109].

Необхідність створення програми мовної підготовки державних службовців і розробка заходів щодо поліпшення якості їх підготовки з іноземної мови признається багатьма вченими [8, с. 70].

Крім того, самі державні службовці у своїй більшості хотіли б знати іноземну мову достатньою мірою. Проведене опитування слухачів магістратури показало, що вони усвідомлюють свій недостатній рівень володіння іноземною мовою, розуміють необхідність володіння іноземною мовою на перспективу, вірогідність отримання цікавої добре оплачуваної роботи, хоча той досвід роботи, який вони мають сьогодні, не припускав використання іноземної мови.

Якщо порівняти ці дані з результатами опитування, проведеного кілька років тому [3], то на той час при аналізі потреб у вивченні іноземної мови, воно знаходилось на одному з останніх місць. Це говорить про те, що потреби змінюються разом з політичною ситуацією в країні і метою, яку ставить перед собою держава.

На даний час у системі підготовки державних службовців здійснюється розробка нових програм відповідно до міжнародних стандартів. Також це відноситься до програми з іноземної мови. Важливість розробки програми полягає в тому, що в ній повинна бути визначений сучасна мета володіння іноземною мовою. Знаючи встановлені програмою цілі і, виходячи з базового рівня підготовленості державних службовців, належить намітити шляхи досягнення цієї мети.

На даний час, коли ВНЗ надана відносна самостійність у розробці програм навчання, більшістю кафедр іноземної мови узята за основу Програма англійської мови для професійного спілкування [7]. Вона призначена для вищих навчальних закладів, які готують фахівців за широким спектром спеціальностей. Слід помітити, що ця програма схвалена Міністерством освіти і науки України (Лист МОН № в 14/18.2-481 від 2 березня 2005 р.). Усе це дозволяє нам узяти її за основу при визначенні мети і

завдань навчання іноземній мові державних службовців у процесі їх підготовки в Академії.

Правомірність цього висновку обумовлена тим, що в цій програмі встановлено національні параметри викладання і вивчення іноземної мови, які відповідають міжнародно визнаним стандартам.

Програма складена відповідно до Загальноєвропейських рекомендацій у сфері мовної підготовки, вона регламентує рівні володіння мовою, компетенції користувача, визначає можливі ситуації використання іноземної мови, способи і форми контролю.

Мету навчання програма визначає як формування професійних мовних компетенцій, що дозволить державним службовцям ефективно користуватися іноземною мовою у сфері професійного спілкування на інтернаціональному рівні. Програма дає можливість розвивати мовну компетенцію і стратегії, необхідні для підвищення мобільності і конкурентноспроможності державних службовців на ринку праці.

Відповідно до загальноєвропейських стандартів існує така градація рівнів володіння іноземною мовою. I. Елементарний користувач: A1 – інтродуктивний та A2 – середній. II. Незалежний користувач: B1 – рубіжний та B2 – просунутий. III. Досвідчений користувач: C1 – автономний та C2 – компетентний.

При визначенні цільового рівня магістра державного управління слід мати на увазі, що його фах вимагає “складної мовної поведінки” [2, с. 2], пов'язаний з інтенсивною комунікативною діяльністю, оскільки діяльність державного службовця в інформаційному суспільстві є інтенсивним процесом “виробництва і переробки великих масивів багатопланової інформації” [9, с. 85] і без розробки та впровадження високих професійних стандартів державних службовців виявиться неспроможною здійснювати кардинальні реформи на всіх рівнях та адаптуватися до численних змін перехідного періоду за короткий термін [6, с. 62]. Отже, виконання професійних функцій державними службовцями вимагає більш високого

рівня комунікативної компетенції порівняно з іншими спеціальностями, тобто рівня С1. Цей рівень дозволить випускникам ХарPI НАДУ приєднатися до європейського ринку праці, забезпечить їх конкурентоспроможність.

Безумовно, інститути можуть і далі підвищувати мовний рівень слухачів магістрату, в першу чергу, у зв'язку з їх фахом. Як правило, це пропонується здійснювати шляхом колективного викладання викладачами іноземної мови і викладачами спеціальних дисциплін.

Реальна ситуація виглядає на цей час трохи інакше. Відповідно до загальноєвропейських вимог, базовим для слухача магістратури є рівень В2, оскільки саме він визначений як вихідний рівень випускника вузу. У зв'язку з цим правомірним є питання, наскільки вірогідним є рівень В2 як стартовий під час вступу до магістратури, чи в змозі ВНЗ забезпечити даний рівень зараз.

Як показує практика викладання і проведене серед слухачів тестування, мовний рівень, з яким слухачі приходять до магістратури, залишає бажати кращого. Рівень В2 є не правилом, а лише винятком. Наявність такого рівня можна припустити лише у випускників шкіл з розширеним вивченням іноземної мови; випускників спеціалізованих вузів, а також у студентів, які займалися іноземною мовою додатково з репетитором.

На даний час випускний рівень В2 є для вузів нереальним, оскільки їх абітурієнти, у свою чергу, не мають передбаченого для них програмою рівня В1. Така ситуація є цілком правомірною, оскільки Державні стандарти базової та повної середньої освіти були введені лише в січні 2004 р., отже, повинен пройти певний проміжок часу, перш ніж дані стандарти почнуть працювати в повному обсязі. Навіть у результаті найпростіших підрахунків можна зрозуміти, що це не менше 15 – 17 років (12 років школи і 5 років ВНЗ).

Природно припустити, що чекати не можна, оскільки велика потреба у високоосвічених державних службовцях, що володіють іноземною мовою на високому рівні, існує могутнє соціальне замовлення, яке ми повинні

виконати. Звідси витікає, що зараз повинен мати місце перехідний період, основна мета якого полягає в подоланні суперечностей у магістрів між стартовим рівнем іноземної мови і необхідним цільовим.

Для ліквідації прогалів, тобто різниці між початковим і цільовим рівнем АМПС називає такі можливості, як організація факультативних підготовчих або інтенсивних курсів до початку навчання для підняття рівня своїх слухачів до необхідного базового, а також збільшення кількості аудиторних годин на підготовку з іноземної мови. У зв'язку з цим виникає питання, наскільки реальним є це зараз.

Як показує опитування слухачів і проведене тестування, рівнем В2 володіють одиниці, в переважній більшості слухачі мають рівень А2, а в деяких випадках навіть А1. Відомо, що перехід з одного рівня на наступний вимагає не менше 200 год. аудиторних занять [2, с. 2]. Відповідно, слухачам з рівнем А2 буде потрібно 400 год. для досягнення рівня В2, а з рівнем А1 – всі 600. Зрозуміло, що при передбачених планом 300 год. досягти це навряд чи можливо, а за цих умов ми не завжди можемо розраховувати на збільшення кількості годин, що дається на мовну підготовку. Виникає питання, як подолати цю суперечність при наявному стартовому рівні слухачів і передбаченої кількості годин. Наскільки в даних умовах допоможуть самі новітні методики викладання, повна забезпеченість сучасними навчальними матеріалами, разом з цим на електронних носіях, а також високопідготовлені педагогічні кадри. Певною мірою – так, але що ще належить зробити, щоб реалізувати соціальне замовлення на фахівця в галузі державного управління з високим рівнем володіння іноземною мовою.

Один зі шляхів подолання цих суперечностей представляється нам таким чином. Виходячи з того, що зміст рівня володіння іноземною мовою разом із Загальноєвропейськими рекомендаціями з мовної освіти і освітньо-кваліфікаційними характеристиками визначається конкретними посадовими інструкціями, а також потребами державних службовців з іноземної мови, нам представляється вельми доцільним конкретизувати вимоги, що

пред'являються до рівня володіння іноземною мовою, виходячи з категорій і посадових інструкцій конкретного контингенту слухачів. Надалі це повинне знайти віддзеркалення в диференціації та індивідуалізації навчання, при комплектації груп.

Виходячи з рангу і категорій державних службовців, на основі докладного аналізу посадових інструкцій нам представляється за доцільне диференціювати мету навчання по домінуючому виду мовленнєвої діяльності (говоріння, читання, письмо, аудіювання), який превалює в посадових обов'язках державних службовців конкретної категорії.

Так, діяльність державних службовців I – III категорій вимагає володіння як усними, так і письмовими формами спілкування, оскільки їм належить вести як особистий прийом громадян, так і забезпечувати ділове літування з різними органами виконавчої влади, підприємствами, установами та організаціями, організувати розробку проектів законодавчих і нормативних актів, державних програм, готувати відповідні рішення за наслідками аналізу прийому громадян, складати доповідні записки керівництву [1]. Серед основних умінь і навиків писемної мови, в першу чергу, необхідно сформувані продуктивні уміння і навички, дозволяючи готувати і продукувати ділову та професійну кореспонденцію, писати зрозумілі, деталізовані тексти різного спрямування, пов'язані з професійною сферою. В усній мові державних службовців даної групи переважає діалогічне мовлення, що припускає уміння реагувати на основні ідеї та розпізнавати суттєво важливу інформацію, чітко аргументувати відносно актуальних тем.

У професійній діяльності державних службовців IV-V категорій домінує продуктивне письмове мовлення, оскільки через свої професійні обов'язки їм належить брати участь у розробці проектів різних документів, готувати рішення по основних напрямках діяльності, а також вести ділове літування. Певна частина посадових обов'язків перекликається з посадовими обов'язками I – III категорій. Отже, співпадатимуть окремі

уміння і навиків. Основна відмінність полягає в тому, що представникам цієї категорії навряд чи доведеться вести особистий прийом громадян, тобто спілкуватися усно.

Письмо домінує також і в посадових інструкціях державних службовців VI-VII категорій. Тут певне місце займає інформаційно-аналітична діяльність, робота з документами. Аналітична діяльність припускає, в першу чергу, збір відповідної інформації як у письмовій, так і в усній формі. Це вимагає від державного службовця певних навиків читання, аудіювання і письма.

Така конкретизація мети навчання не виключає включення в навчальний процес інших видів мовленнєвої діяльності, оскільки кожному державному службовцю належить спілкуватися з колегами як при особистій зустрічі, так і по телефону, вивчати певні документи.

Крім того, на наш погляд, підвищенню стартового рівня сприятиме урахування рівня володіння іноземною мовою під час вступу, коли абітурієнти повинні будуть здавати вступний іспит з іноземної мови. Знаючи це, вступники подбають про те, щоб підвищити свій мовний рівень ще до іспитів найбільш зручним для них засобом – самостійно або на мовних курсах, або з репетитором. Принаймні це примусить багато кого задуматися про свою мовну підготовку.

Вельми корисними в даному зв'язку нам представляються підготовчі курси безпосередньо при Академії, які можуть бути як тривалими, наприклад, протягом декількох місяців, так і короткостроковими, наприклад, інтенсив безпосередньо перед вступом, де бажаючі зможуть отримати більш чітку картину пред'явлених до них вимог.

Оцінка рівня володіння іноземною мовою випускниками магістратури повинна базуватися не на таких критеріях, як вільне володіння, володіння на рівні спілкування і переклад зі словником, які мають місце в даний час, а шляхом привласнення загальноєвропейського рівня B2 або C1.

Випускник магістратури повинен розуміти, що, отримавши рівень B2, він навряд чи з таким рівнем володіння іноземної мови може бути конкурентноспроможним на європейському ринку праці і навряд чи зможе працювати в міжнародній сфері. Якщо він зацікавлений у досягненні належного рівня володіння іноземної мови, наприклад, рівня C1, і готовий докладати для цього всі необхідні зусилля, то інститут повинен надати людям таку можливість понад навчального плану.

Примітно, що зацікавленість зростатиме зі зростанням упевненості в її затребуванні. Це особливо спостерігається останнім часом, коли слухачі отримують можливість брати участь у міжнародних програмах, які вимагають високий рівень володіння іноземною мовою.

Досвід викладання показує, що, коли слухачі мають реальний шанс поїхати за кордон на стажування, навчання або в літній табір, особливо, якщо це пов'язано з незначними матеріальними витратами з їх сторони, а деколи ним ще і виплачується стипендія, то вони засмучуються з приводу своїх слабких мовних знань і готові займатися цілодобово, щоб отримати таку можливість.

Виходячи з того, що іноземна мова повинна стати необхідною складовою підготовки державних службовців, подальшої розробки потребують напрями вдосконалення навчання державних службовців іноземній мові в рамках Академії, шляхи подолання суперечностей між наявним рівнем підготовки і сучасними вимогами до володіння іноземними мовами.

Список використаних джерел

1. Довідник типових професійно-кваліфікаційних характеристик посад державних службовців // Бюлетень законодавства і юридичної практики України. – 2002. – № 1 : Державна служба в Україні. – С. 163 – 206.
2. Комплексна програма підготовки державних службовців // Бюлетень законодавства і юридичної практики України. – 2002. – № 1 : Державна служба в Україні. – С. 107 – 117.
3. *Мельников О.Ф.* Визначення реальних потреб у професійному навчанні державних службовців / зб. наук. пр. Української Академії державного управління при Президенті України : в 4 ч. – К.: Вид-во УАДУ, 2000. – Вип. 2. – Ч. IV. – С. 395 – 400.

4. Навчальна підготовка державних службовців до інтернаціоналізації : Документи міжнародного семінару SIGMA (Будапешт, 22 – 23 травня 1995 р.) / пер. з англ. В.В. Шульги. – К. : Вид-во УАДУ, 2000. – 124 с.

5. *Озірська С.* Проблеми підготовки державних службовців з європейських питань: деякі уроки з досвіду країн Європейського Союзу // зб. наук. пр. УАДУ при Президентові України : в 4 ч. . – К. : Вид-во УАДУ, 2000. – Вип. 2. – Ч. IV. – С. 418 – 424.

6. *Опанасюк Р.* Підготовка державних службовців у контексті європейського вибору України : в 2 ч. // зб. наук. пр. УАДУ / за заг. ред. В.І. Лугового, В.М. Князева. – К. : Вид-во УАДУ, 1999.– Вип. 2.— Ч. II.– С. 61 – 65.

7. Програма з англійської мови для професійного спілкування / кол. авт. : Г.Є. Бакаєва, О.А. Борисенко, І.І. Зуєнок та ін. – К. : Ленвіт, 2005. – 119 с.

8. Спільна стратегія ЄС щодо України // Дорога в майбутнє – дорога до Європи: Європейська Інтеграція України / за ред. І. Бураковського. – Донецьк, 2000. – 108 с.

9. *Сурмін Ю.* Необхідність концептуальних змін професійного навчання державних службовців в Україні // Вісник НАДУ. – К. : Вид-во НАДУ, 2005. – Вип. 4. – С. 84 – 91.

Gavrylova O.O. Foreign Language in Professional Activity of Public Servants.

A foreign language to public servants should be taught according to common European demands. The article suggests the ways to reach the aim.

Key words: linguistic preparation, foreign language, level of domain a language, professionally-qualifying descriptions, program of studies, communicative jurisdiction.

Гаврилова Е.О. Иностранный язык в профессиональной деятельности государственных служащих.

Рассмотрено современное обучение государственных служащих иностранному языку, который осуществляется в соответствии с общеевропейскими требованиями. Предложены пути достижения этой цели.

Ключевые слова: языковая подготовка, иностранный язык, уровень владения языком, профессионально-квалификационные характеристики, программа обучения, коммуникативная компетенция.